

rôznorodá a nie vždy zodpovedala rastúcim potrebám vedeckoateistickej výchovy. Stále zreteľnejšie sa pociťovala potreba súhrnnej práce, ktorá by stručne, prístupne a na patričnej úrovni podávala základy veľmi rôznanitej problematiky vedeckého ateizmu. Náhradky v podobe rôznych menších zborníkov v nijakom prípade nemohli vyplniť jestvujúcu medzeru.

Teraz môžeme povedať, že nakoniec sa do rúk propagandistov a lektorov vedeckého ateizmu i širokej verejnosti dostáva dielo, ktoré z veľkej časti zaplňa túto medzeru. Ide o preklad sovietskeho *Sputnika ateistu*, ktorý vydalo Slovenské vydavateľstvo politickej literatúry pod názvom *Náboženstvo v dejinách a v súčasnosti*. Je to jedna z najvýznamnejších u nás doteraz vydaných kníh o problémoch náboženstva a ateizmu. Autormi jednotlivých statí sú väčšinou známi sovietski vedeckí pracovníci.

Ako už ruský názov i slovenský podtitul (*Sprievodca po náboženstve*) ukazuje, je to vlastne svojho druhu encyklopédia ateistickej problematiky. Prvá časť je venovaná vzniku náboženstva. V druhej — veľmi obsiahlej — časti sa rozoberajú hlavné náboženské smery: hinduizmus, budhizmus, taoizmus, konfucianstvo, judaizmus, kresťanstvo a islam. V ďalšej časti sú uvedené najdôležitejšie údaje o náboženských knihách: biblii a koráne. V štvrtej časti sa hovorí o náboženských sviatkoch a obradoch. V piatej časti pod názvom *Veda a prax proti náboženstvu* nájdeme objasnenie vzájomných vzťahov vedy a náboženstva v minulosti a prítomnosti. V ďalších častiach knihy sa rozoberajú problémy, ako štát a cirkev, komunistická a náboženská morálka, komunisti a náboženstvo, formy a metódy ateistickej propagandy. Zvláštna príloha obsahuje výroky vynikajúcich osobností o náboženstve. Okrem toho v publikácii je slovníček náboženských a cirkevných názvov, bibliografia knižných publikácií vydaných u nás v rokoch 1945—1961 a malá obrazová príloha.

Niektoré časti sú doplnené pôvodnými staťami československých autorov o dejinách katolicizmu na území ČSSR do roku 1945, o sektárstve u nás, o vývoji cirkevnô-politických pomerov od roku 1945, o pomere komunistov k náboženstvu a o formách a metódach ateistickej propagandy, teda o historickej i súčasnej náboženskej problematike v ČSSR. Kapitoly s výlučne sovietskou problematikou sú zo slovenského vydania vypustené. Do slovenského vydania neboli zaradené ani niektoré prílohy (uznesenia KSSS a sovietskeho štátu o náboženstve a cirkvi, ľudové porekadlá o náboženstve, beletristicky písané krátke poznámky o zázrakoch, časť obrazových ilustrácií).

Kniha syntetickým spôsobom zhŕňa základné poznatky potrebné hlavne pre propagandistov a lektorov vedeckého ateizmu. Jej prednosťou je stručnosť, popularnosť, pomerne všestraný a hlboký výklad.

(15)

● **PRI PRAMEŇOCH EXPERIMENTÁLNEJ FYZIOLOGIE.** — Nie, nejde tu o výklad špeciálnych problémov experimentálnej fyziológie, ale o prácu, ktorá rieši metodologické problémy tejto vedy a práve tým je daný aj jej filozofický význam. Nad metodologickými problémami experimentálnej fyziológie sa zamýšľa jeden z jej zakladateľov — Claude Bernard, životné dielo ktorého predstavuje významný medzník v dejinách biológie a medicíny.

V súčasnom období sme u nás svedkami dosť paradoxnej situácie v rozvoji vedy, že totiž o metodologických problémoch vied častejšie hovoria filozofi než vedci-špecialisti, z ktorých mnohí (možno aj väčšina) prijímajú úvahy filozofov s veľkou rezervou (a treba priznať, že niekedy aj oprávnene) ako niečo apriórne, vonkajšie, nesúrodé, cudzie ich odborným záujmom. No že napriek tomu metodologické otázky tvoria integrálnu zložku vedeckej práce vôbec a že ani jeden vedec,

ktorý chce cielavedome pracovať a skutočne tvorivo rozvíjať svoju vedu, ich nemôže obísť, o tom svedčia úvahy C. Bernarda v jeho *Úvode do štúdia experimentálnej medicíny*.¹ Vari najcharakteristickejšou črtou tejto práce je vnútorná organická súvislosť medzi riešením metodologických a teoretických problémov. Hoci svoju vedeckú činnosť rozvíjal C. Bernard v období, keď mechanistické názory medzi materialistami prevládali a hoci sám udomácnil vo fyziológii fyzikálne a chemické metódy, ktoré mnohí súčasní teoretici pokladajú za hlavný zdroj a príčinu mechanizmu v biológii, predsa v mnohom ohľade prekonal mechanistické koncepcie tak v teórii, ako aj v metóde. Úsilie o syntetické ozmyslenie všetkého, čo fyziológia pred ním dosiahla a súčasne zovšeobecnenie nesmierne bohatých skúseností z vlastnej priekopníckej experimentálnej práce ho priviedli k názoru, že organizmus je zložitý systém veľmi rozmanitých procesov a orgánov. Preniknúť k podstate tohto systému a poznať zákonitosti jeho fungovania možno len tak, keď ho najprv rozložíme, analyzujeme. Preto sú oprávnené všetky metódy, ktoré nám vedeckú analýzu umožňujú, avšak ani jedna z nich v izolovanosti nemôže poskytovať dostačujúce poznatky. Aj výsledky fyzikálnych a chemických metód je potrebné konfrontovať s výsledkami ostatných disciplín, len tak môžu prispieť k vytvoreniu hodnovernej hypotézy o povahe životnej činnosti v celku. Ešte výraznejšie sa dialektický pohľad na životné deje, ako aj na jednotu organizmu a prostredia prejavuje v učení o vnútornom prostredí organizmov, ktoré je najvýznamnejším úspechom Bernardovho celoživotného diela. Toto učenie najsilnejšie ovplyvnilo ďalší rozvoj fyziológie a aj súčasní biológovia nachádzajú v ňom mnoho cenných myšlienok a podnetov.

Pravdepodobne vďaka tomu, že učenie

o vnútornom prostredí organizmu bezprostredne súvisí s rozpracovaním problému homeostázy, podujal sa O. Poupá, ktorého posledné práce sa významnou mierou podieľajú na riešení tohto problému — pripraví pre tlač spomenuté dielo a priloží k nemu súčasne dôkladnú štúdiu o živote a diela C. Bernarda. Je to skvelý úvod pre porozumenie zmyslu a významu učencovho diela. Získava si čitateľa nielen výrečným, sviežim a pútavým opisom dobového pozadia Bernardovho života, nielen svedomitou informovanosťou, ale hlavne hlboko ľudským pohľadom na osud učiteľa, ktorého ľúbime, so želaním dobra sledujeme vzostup jeho vedeckej slávy a prežívame s ním ťažké chvíle sklamaní, neúspechov, trpkých osobných rozčarovaní. Okrem toho, že približuje čitateľovi najvýznamnejšie etapy v tvorivom úsilí C. Bernarda, že rozvíja a vysvetľuje vnútornú logiku jeho tvorby, návaznosť jednotlivých výskumných úloh a ich význam v jeho osobnom raste, ako aj v rozvoji fyziológie vôbec, štúdia O. Poupu nám umožňuje súčasne zoznámiť sa s vplyvom rozčerenej politickej atmosféry vtedajšieho Francúzska na vedeckú tvorbu C. Bernarda, umožňuje vidieť hlboko intímne podnety, vyplývajúce z podpory a oddanosti priateľov, blízkych, ako aj zo samotnej jeho povahy.

Veľmi vhodným spôsobom dopĺňa pohľad na život a dielo C. Bernarda štúdia O. Zicha *Problémy metódy v diela C. Bernarda*, ktorá filozoficky dotvára Bernardove myšlienky, oprostuje ich od náhodností a nesúrodostí, vyplývajúcich z pozícií živelného materializmu a s pozoruhodným taktom znalca a odborníka — logika podčiarkuje a zvýrazňuje tie myšlienky, ktoré živou rečou zasahujú do dnešných diskusií o metodologických problémoch biologických vied. ef

● PUBLIKÁCIA O POMERE SÚČASNEJ TEOLÓGIE K VEDE. Stáročný spor s náboženstvom veda riešila a rieši stále rozhodnejšie vo svoj prospech. Krok za

¹ *Claude Bernard — život a dielo*, Praha 1961.